UNIVERSITATEA ȚĂRĂNEASCĂ, UN PROIECT BUCOVINEAN ÎN DIRECȚIA PROCESULUI DE *NATIONAL BUILDING*

ALEXANDRU-OVIDIU VINTILĂ

The Popular University, a Bukovenian Project in the Process of National Building

(*Abstract*)*

The Group of Cernăuți had a prolific activity in its epoch. Among its achievements we mention the "Însemnări Sociologice" Revue and also the project of the Popular University. This article focuses on the process of *national building*, presenting it as the ultimate way of improving national education in the interwar period. These ideas were proposed by the sociologist Traian Brăileanu, theorized by Leon Țopa and adopted by the Group of Cernăuți, considering that the Popular University could solve the problem of National State foundation. So, the Romanian interwar sociology reaches the conclusion that a stronger nation could be built, if an action of *popular education* would be developed.

Keywords: Cernăuți, sociology, Leon Țopa, national building, Popular University, education.

Pe lângă înființarea revistei „Însemnări sociologice", o altă realizare de marcă a Grupului de la Cernăuți a fost Universitatea Țărănească. Acest demers, realizat în direcția procesului de *national building*, se prezenta ca mijloc ultim de înfăptuire a educației naționale a poporului. Şi aceasta pe urmele ideii lui Traian Brăileanu, afirmată cu consecvență şi adoptată de toți membrii Grupului de la Cernăuți, conform căreia „Universitatea Țărănească constituie un punct solid de sprijin, o temelie puternică pe care se poate ridica clădirea statului național"[1].

Înainte de a intra în detalii tehnice referitoare la proiectul bucovinean teoretizat de Leon Țopa, considerăm că este necesar să trasăm câteva coordonate

* Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

[1] *Prefață* la Leon Țopa, *Universitatea Țărănească. Teoria şi practica ei*, Cernăuți, 1935, *apud* Dan Dungaciu, *op. cit.*, p. 27.

Analele Bucovinei, **XIX**, *1* (38), p. 101–111, Bucureşti, 2012

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

generale asupra termenului de *national building*, care, într-o traducere directă, liberă, înseamnă *construcția națiunii*. Construcția unei națiuni presupune operarea unor analize, în urma cărora să reiasă cauzele slăbiciunilor sau ale eşecului unei națiuni. Cum putem limita dezvoltarea cauzelor care tind să acutizeze criza unei națiuni? Sociologia interbelică românească ajunge la concluzia că se poate construi o națiune mai puternică, dacă are loc acțiunea de *educare a poporului*. În opinia Grupului de la Cernăuți, expresia *educarea poporului* pare a fi cea mai avantajoasă, deşi nici ea nu este ideală. Educația poate fi de mai multe tipuri: fizică, spirituală, morală, intelectuală, colectivă, individuală, după vârsta fiecăruia. Totuşi, în accepțiunea lui Leon Țopa, şi termenul de *educația poporului* denotă o anumită tutelare a poporului. Or, sensul pe care cercetătorii bucovineni vor să-l dea acestei acțiuni, al cărei scop este construcția națiunii, este unul de autoformare, de educare multilaterală liberă, organică. Termenul german *Volksbildung* are acest privilegiu de a însemna educare prin sine însuşi, dezvoltare culturală. *Bildung* vine de la rădăcina „bild-", care înseamnă „a ciopli", „a şlefui", „a da o formă". *Bildung* nu poate fi identificat cu o educație unilaterală, aşa cum o vedea Şcoala de la Bucureşti, condusă de Dimitrie Gusti. El înseamnă dezvoltare conform structurii interne, din interior, fără tutelă. În limba franceză există termenul de *éducation populaire*. De fapt, apreciază Leon Țopa, discuția asupra denumirii nu este esențială, interesează sensul acțiunii, al proiectului, acesta putând fi exprimat prin *desăvârşirea culturii poporului*[2]. Dimitrie Gusti, dar şi Constantin Rădulescu-Motru îşi pun şi ei problema ridicării țărănimii, însă direcția lor se îndreaptă către o şcoală tehnică, menită să asigure o pregătire tehnică şi nicidecum către un învățământ menit să întemeieze o mişcare țărănească de adâncime, care să anuleze antagonismele dintre elite şi populația rurală, astfel reglându-se şi ceea ce înseamnă circulația elitelor. De aceea, afirmă Leon Țopa, una sunt şcolile agricole şi alta universitățile țărăneşti. În țările Europei, universitățile populare au fost înființate încă din secolul al XIX-lea. De exemplu, în țările nordice, dintre care enumerăm Danemarca, Norvegia, Suedia, Finlanda, modelul este cel danez, al Universităților Țărăneşti cu internat, care îşi desfăşoară activitatea după programul lui Grundtvig, aceasta fiind şi paradigma transplantată în România de Grupul de la Cernăuți, evident, cu diferențele care țin de specificitatea fiecărei țări. Existența unei puternice clase țărăneşti, având aceeaşi religie, a condus la apariția acestui mijloc de educație.

Mişcările politice intense existente în toate țările nordice au fost hotărâtoare pentru înființarea şi răspândirea universităților populare sau țărăneşti. În aceste țări, aceste instituții de învățământ activează îndeosebi în spirit religios şi național. În primul rând, rolul universităților țărăneşti în Norvegia este acela de a creşte o

[2] Leon Ț… Editura Societății pentru Cultura şi …

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

țărănime conștientă din punct de vedere politic și social. Întreținerea unor astfel de instituții se face de către societățile culturale particulare. Însă acolo unde se observă că există rezultate, statul oferă sprijin și le încurajează. Astfel că în 1913–1914 statul norvegian aloca 126 331 coroane pentru întreținerea universităților populare, ceea ce însemna o sumă deloc de neglijat. Un alt aspect semnificativ este că în 1914, în Norvegia funcționau 22 universități populare.

În Suedia, ideea unei școli înalte pentru țărănime se naște independent de orice influență externă. Doi țărani, deputați în parlamentul suedez, vin cu propunerea înființării de școli superioare pentru populația de jos. Cum propunerile sunt acceptate, în 1868 s-au înființat trei universități populare. Programul și organizarea se vor efectua pornind de la același model danez. Cum statul s-a arătat a fi deosebit de receptiv, școlile și-au demarat activitatea pe regiuni. Existând 24 de unități administrative, s-au organizat și 24 de universități populare. Spre deosebire de instituția daneză, cea suedeză se concentrează mai mult asupra pregătirii cetățenești, juridice, urmărindu-se să-i învețe pe elevi legislația existentă și istoria țării. Între anii 1919 și 1920 existau 52 de universități populare cu un număr de 1 111 elevi. În 1927, numărul a rămas similar cu cel din urmă cu 7–8 ani. În Finlanda, ideea universităților țărănești provine de la studențime. Prin conferințe și șezători studențești, ideea a fost răspândită, creându-se o emulație care a cuprins până și satele. Așadar, prima școală de acest tip a apărut în Finlanda, în anul 1889. Dacă în 1897 existau 17 universități populare, în 1919 fiinţau nu mai puțin de 44, dintre care 15 erau cu limba de predare suedeză, pentru minoritatea respectivă. Originalitatea școlii finlandeze constă în faptul că se țin cursuri simultan, pentru bărbați și pentru soții[3]. În Germania, prima universitate populară se înființează în 1905. Extinderea universităților de tip danez, în Germania, ajungea în 1929 la 70–80 de astfel de instituții, în care învățământul se efectua în timpul iernii, după-masă. Scopul primei universități țărănești din Germania a fost cel național, de a germaniza populația din Schleswig, o regiune situată la confluența dintre Germania și Danemarca, astăzi situată pe teritoriile ambelor țări. Pe lângă aceste universități populare, care la rândul lor sunt diverse, mai existau în Germania *case populare*, *societățile* și *reuniunile culturale populare*.

În Franța, zorii universităților populare pot fi identificați imediat după prima jumătate a secolului al XIX-lea, iar prima *université populaire* autentică a luat ființă în anul 1898, în foburgul St. Antoine de lângă Paris. Pe fondul frământărilor sociale și franceze, Anatole France a deschis un număr însemnat de universități populare, la fel și alt scriitor, Romain Rolland. În Franța, universitatea populară se adresează orășenilor, proletarilor și burghezilor, conferențiarii, în majoritatea lor, vorbesc din inițiativă proprie în cadrul instituțiilor respective. Așa se explică de ce un număr mare de scriitori sau artiști francezi s-a adresat publicului existent în aceste școli populare[4].

[3] *Ibidem*,
[4] *Ibidem*,

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

După Primul Război Mondial, începând cu anul 1920, activitatea acestor universități va stagna. Universități populare, în diferite forme, au mai funcționat în Italia, Elveția, Rusia, Polonia, Belgia, Islanda, Argentina sau Statele Unite ale Americii.

Concluzionând, în lume, cele mai frecvente tipuri de Universități Populare au fost: 1) Universitatea Populară serală pentru orașe, destinată burgheziei și muncitorilor, conferințele fiind principala formă de manifestare; 2) Universitatea pentru Țărani sau Țărănească, în care viața de familie spirituală joacă un rol covârșitor. A mai existat în Anglia și America, pentru sate, forma de Universitate Populară „colonie", aceasta apropiindu-se foarte mult de tipul danez[5].

Întorcându-ne la concepția Grupului de la Cernăuți, Traian Brăileanu vede în proiectul universității țărănești de la noi „singura cale, în orice caz cel mai puternic mijloc pentru sporirea rezistenței comunității naționale românești"[6]. Acest proiect s-a concretizat, din punct de vedere noțional, prin lucrarea intitulată *Universitatea Țărănească. Teoria și practica ei*, semnată de Leon Țopa și apărută în 1935 la Editura Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina din Cernăuți. Un aspect demn de precizat este și faptul că lucrarea a fost scrisă și publicată la sugestia profesorului de sociologie Traian Brăileanu. În preambulul recenziei pe care o face acesta la volumul lui Țopa, afirmă: „Statele moderne își întemeiază puterea nu numai pe bogățiile economice și mijloacele tehnice, ci mai presus de toate pe spiritul de solidaritate al cetățenilor, pe omogenitatea de gândire și simțire, într-un cuvânt pe *cultura națională*. Diviziunea muncii cere diferențiere în clase sociale și profesiuni, *cooperarea* însă și acțiunea comună față de națiunile străine reclamă o ideologie comună, întemeiată pe credințe, obiceiuri și tradiții comune. Această problemă, *educativă*, caută să o rezolve institutele de răspândire a culturii naționale în masele largi. Pentru țărani și-a dovedit valoarea necontestabilă Universitatea Țărănească, după tipul creat de marele patriot danez Grundtvig"[7].

După cum se observă, Traian Brăileanu indică drept model al demersului Grupului de la Cernăuți, formulat teoretic de către Leon Țopa, mișcarea asemănătoare demarată de gânditorul danez Grundtvig. Mai mult, trimiterea la lupta de clasă comunistă este cât se poate de transparentă; liderul Grupului de la Cernăuți, în replică, clama solidaritatea națională. În prefața publicată între copertele tomului *Universitatea Țărănească* de către profesorul Brăileanu, se subliniază faptul că „societatea românească, structurată după nevoile diviziunii muncii (politice, economice, intelectuale etc.), trebuie ferită în primul rând de lupte între stările și clasele sociale, lupte în care se amestecă și la care ațâță dușmanii statului național românesc. O cooperare pașnică între români, asigurând

[5] *Ibidem*, p. 92.

[6] Traian Brăileanu, *Universitatea Țărănească. Teoria și practica ei*, Cernăuți, Editura Societății pentru C... 1936, p. 22.

[7] *Ibidem*.

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

solidaritatea națională, nu se poate înfăptui decât prin întărirea idealurilor comune, a tradițiilor, credințelor și dorințelor comune"[8].

Și acum, cu ocazia prefeței realizate pentru cartea lui Leon Țopa, remarcăm, pe linia taxonomică, să o numim așa, „inaugurată" de Ilie Bădescu, dimensiunea noologică a sociologiei lui Traian Brăileanu: „Universitatea Țărănească este instituția în stare să dea statului nostru un suflet românesc, să prefacă statul într-o mare familie ai cărei membri sunt legați întreolaltă nu numai prin interesele materiale, ci prin dragoste și simpatie. Conștiința că noi toți suntem români și creștini trebuie trezită și întărită în Universitatea Țărănească, în acest institut de educație națională și religioasă. Această școală nu poate și nu trebuie să fie o școală profesională menită să crească agricultori perfecți, să adâncească deci deosebirile de clasă, ci ea trebuie să fie o școală de cultură națională menită să apropie clasele sociale prin înțelegere reciprocă, prin crearea unei lumi spirituale, comună întregii națiunii românești"[9].

Sociologul Dan Dungaciu precizează că inițiativa era anterioară anului 1935 cu câțiva ani: „Societatea pentru Cultură[10] din Cernăuți, condusă de G. Nandriș, a organizat în iarna 1933–1934, în comuna suburbană Roșa-Stânca, o *Universitate Țărănească*[11]. Inițiativa a venit din partea lui Dimitrie Gusti, care era atunci ministru al Instrucțiunii Publice, dar atât programul, cât și întreaga realizare difereau de schița oficială a organizării Școlii superioare sătești. Motivul principal era că școala fusese îndrumată de la început de delegatul Societății pentru Cultură, respectiv Traian Brăileanu. Noua formulă organizatorică dizidentă punea, în realitate, bazele unui nou proiect instituțional[12]".

Într-un interviu luat lui Leon Țopa de către Dan Dungaciu, discipolul lui Traian Brăileanu rememorează momentele în care s-au pus bazele Universității Țărănești, precizând că între Școala lui Dimitrie Gusti de la București și Grupul de la Cernăuți existau diferențe semnificative. Leon Țopa afirmă în acest interviu că pentru Grupul de la Cernăuți erau „nesatisfăcătoare" anumite direcții pe care le susținea școala monografică a lui Gusti: *luminarea poporului, culturalizarea, răspândirea culturii în popor* sau *propaganda culturală*. Sociologul afirmă că

[8] Traian Brăileanu, *Prefață* la Leon Țopa, *Universitatea țărănească. Teoria și practica ei*, Cernăuți, Editura Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, 1935, p. 3.

[9] *Ibidem*, p. 4.

[10] Este vorba despre „Societatea pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina" care ia ființă în 1862 sub denumirea de „Reuniunea Română de Leptură din Cernăuți", având-l președinte pe Mihai Zotta și vicepreședinte pe Al. Hurmuzachi. În perioada 1929–1940, când este condusă de Grigore Nandriș, societatea se implică activ în foarte multe acțiuni printre care și construirea Palatului Cultural din Piața Vasile Alecsandri din Cernăuți. În timpul comunismului, o perioadă, societatea și-a continuat activitatea în exil, sărbătorindu-și în 1962, la New York, centenarul existenței sale. După 1990, ea este reactivată în țară, la Rădăuți, județul Suceava.

[11] Universitatea Țărănească de la Roșa-Stânca și-a desfășurat concret activitatea între 15 decembrie 1933 și 11 martie 1934.

[12] Dan D[illegible] *grafie*, prefață la Traian Brăileanu,

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

pentru cernăuțeni cel mai important era, în acel moment, *scopul de educație a poporului* și nu metodologia predării, *cultura națională*, ca alternativă la educația unilaterală și *valorile naționale* menite să depășească „ierarhia claselor": „Accentul ce voiam să-l punem noi atunci era pe *scopul* educației. Se dezbătea mult atunci «tehnica învățământului» și noi veneam în replică spunând că asta e o chestiune secundară, că educația nu poate fi considerată un bun în sine. Ea trebuie raportată necontenit la scop. Împotriva educației unilaterale (spre exemplu, cultura economică etc.) noi propuneam atunci *cultura națională* pe care o vedeam ca un întreg de valori care cuprinde toate aspectele fundamentale de cultură, deopotrivă economice, politice, spirituale etc., manifestându-se printr-o unitate armonioasă în care divergențele se compensează. Mai mult decât atât, subliniam permanent că valorile naționale trebuie să transceadă ierarhia claselor, ridicându-se la semnificația de «bunuri în sine». Generatoare de bunuri culturale adevărate, în sensul pe care-l pomeneam, de «bunuri în sine», este numai națiunea prin indivizii încadrați în sistemul ei"[13].

Leon Țopa explică formula „educația poporului" care marca în epocă „o anumită tutelare a poporului" și nu o „luminare" a acestuia sinonimă cu răspândirea de informații științifice. Sensul pe care sociologul îl dă termenilor menționați „era de auto-formare, de educație multilaterală, «liberă», organică"[14]. Despre necesitatea transcederii ierarhiei claselor sociale în cadrul Universității Țărănești pentru întărirea Statului național vorbește și Traian Brăileanu în recenzia pe care o efectuează la cartea lui Țopa: „Orice încercare de reformă socială, în orice domeniu, se izbește de lipsa unui contact spiritual între clasa intelectuală și păturile largi ale țărănimii. În Universitatea Țărănească poate fi realizată o sinteză spirituală a celor două clase sociale, o înțelegere reciprocă, din care ar izvorî în mod spontan o solidaritate de acțiune împotriva piedicilor ce se opun așezării durabile a statului nostru național[15]".

Deși modificată substanțial față de varianta originară, intitulată de cei de la București „Școală superioară sătească", Universitatea Țărănească, emblema Grupului de la Cernăuți, a fost până la urmă acceptată de Dimitrie Gusti și Școala monografică, al cărei artizan era. Leon Țopa își amintește că în 1939 a coordonat grupul care a realizat o monografie sociologică a microregiunii Gura Humorului, Voroneț și Mănăstirea Humorului, acțiune la care au participat atât studenții de la Cernăuți, printre ei numărându-se și Vladimir Trebici, dar și Traian Herseni, trimis de Dimitrie Gusti de la București.

Pentru a concepe volumul intitulat „Universitatea Țărănească", Leon Țopa a recurs în demersul său la o bibliografie complexă, din care nu au lipsit nici contribuțiile autorilor români, dar nici cele ale cercetătorilor, în special occidentali, care au pus bazele unor organisme instituționale similare, precum universitățile

[13] Leon Țopa în dialog cu Dan Dungaciu, *Pentru o istorie integrală a sociologiei românești*, în „Sociologie românească", serie nouă, anul V, nr. 6, București, 1994, p. 603.

[14] *Ibidem*,

[15] Traian B

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

populare daneză, norvegiană, suedeză, finlandeză, germană, engleză, franceză, italiană, elveţiană, austriacă, poloneză, rusă etc. Dintre teoreticienii români, în nota bibliografică au fost incluşi Gh. Adamescu (*Raport asupra lucrărilor congresului educaţiunii populare*, Bucureşti, 1909), G.G. Antonescu (*Educaţie şi cultură*, Bucureşti, 1928, 1930; *Pestalozzi şi culturalizarea poporului*, Ediţia a III-a, Editura „Casa Şcoalelor", Bucureşti, 1927), Traian Brăileanu (*Introducere în sociologie*, Cernăuţi, 1923; *Sociologia generală*, Cernăuţi, 1926; *Politica*, Cernăuţi, 1928; *Universitatea Ţărănească*, în „Revista de pedagogie", anul III, Caietul I–II, Cernăuţi, 1933; *Fundamentarea biologică a sociologiei*, extras din „Revista de pedagogie", anul IV, Caietul I–II, Cernăuţi, 1934), I.I. Gabrea (*Educaţia şi învăţământul în Rusia Sovietică*, Bucureşti, 1929; *Menirea şi organizarea Universităţilor Populare*, în „Revista generală a învăţământului", nr. 7–8, 1934), Dimitrie Gusti (*Politica culturii*, Institutul Social Român, cu colaborarea a încă 29 de autori, Bucureşti, 1928; *Un an de activitate la Ministerul Instrucţiei Cultelor şi Artelor 1932–1933*", Bucureşti, 1934), Vasile Ilea (*Şcoala superioară ţărănească*, Sighet, 1933), I.R. Ionescu (*Şcoalele superioare ţărăneşti*, Botoşani, 1935), C. Narly (*Curs de pedagogie generală*, Cernăuţi, 1933), I. Negrescu (*Universitatea Populară din Chişinău*, Chişinău, 1922), C. Rădulescu-Motru (*Şcoala satului*, în „Revista Fundaţiilor Regale", 1 august, Bucureşti, 1934) ş.a. Dintre sociologii din afara graniţelor ţării noastre, pentru întemeierea proiectului său teoretic, Leon Ţopa s-a servit de gândirea sociologică a unor oameni de ştiinţă precum: Max Apel, Auguste Comte, N.F.S. Grundtvig, Heinrich Harms, A. Henningsen, A.H. Hollmann, Wilfredo Pareto, August Graf von Pestalozza, Oskar Plank, Leopold von Wiese etc.

Din punct de vedere structural, autorul, Leon Ţopa, a împărţit cartea în două părţi principale, una axată pe o „privire teoretică şi istorică", iar cealaltă însumând „experienţe şi propuneri practice". Din prima secvenţă a opului în discuţie fac parte capitole precum *Educaţia şi cultura*, *Educaţia şi cultura poporului*, *Mijloacele educaţiei poporului*, *Universitatea populară*, *Universitatea populară daneză* sau *Universitatea Populară în străinătate*. A doua secvenţă principală a cărţii cuprinde capitolele *Cultura şi educaţia poporului în România* şi *Expunerea comentată a lucrărilor de la Roşa-Stânca*.

Despre proiectul său, Leon Ţopa afirmă că se impunea pentru România, întrucât cea mai însemnată pătură socială din ţară, la ora respectivă, în perioada interbelică, era cea specifică mediului rural: „Cum marea pătură a poporului nostru se găseşte la sate, constituind masa compactă a ţărănimii, cu viaţa culturală tradiţională, incapabilă însă de a-şi exercita drepturile politice şi de-a răspunde tuturor atacurilor ce vin să submineze fundamentele ei morale şi sociale, să le respingă în mod argumentat, înfiinţarea Universităţilor Ţărăneşti se impune ca mijlocul cel mai eficace de-a da orientarea cetăţenească şi spirituală necesară ţărănimii"[16].

[16] Leon Ţ

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

Onest, Leon Ţopa nu se fereşte să mărturisească faptul că „ideea Universităţii Ţărăneşti apare în 1922"[17], când profesorul Brăileanu publică în revista „Şcoala"[18] un articol în care demonstrează importanţa unei astfel de instituţii pentru România. Tot de la Leon Ţopa aflăm că ideea au încercat să o pună în practică, şi au şi reuşit într-o anumită măsură, învăţătorul E. Scarlat şi studentul Şindilariu, aceştia organizând, în vara anului 1922, prelegeri populare în localitatea Volovăţ din judeţul, pe atunci, Rădăuţi. S-au ţinut cu această ocazie nu mai puţin de 36 de prelegeri, în zilele de duminică şi când au avut loc diverse sărbători, cele mai multe alocuţiuni fiind susţinute pe teme de istorie naţională, rezultatele fiind încurajatoare. Cum a fost înregistrat un succes major, iniţiatorii pun bazele unei societăţi pe care o vor numi „Academia Populară" şi care va activa în perioada 1923–1924, în tot acest interval fiind ţinute o serie de conferinţe în localităţile bucovinene: Volovăţ, Gălăneşti, Bilca, Frătăuţii Vechi, Putna, Horodnicul de Sus. Demn de reţinut este şi faptul că în statutul „Academiei Populare" se stipula organizarea unor „discuţii din domeniul pedagogiei sociale şi exerciţii practice cu scopul de-a pregăti conferenţiari pentru prelegerile populare"[19]. Deşi iniţiativa a fost reuşită, nu după mult timp societatea îşi va încheia activitatea.

Un alt moment important în ceea ce priveşte devenirea ideii de Universitate Ţărănească este anul 1928, când îi va apărea lui Traian Brăileanu lucrarea *Politica*[20], pe parcursul căreia, la capitolul *Culturalizarea masselor*, va scrie despre rostul unei veritabile „ridicări a masselor", evident din punct de vedere cultural, propunând organizarea Universităţilor Ţărăneşti în România. În acelaşi an vor avea loc mai multe conferinţe la Institutul Social Român din Bucureşti. Dintre acestea se remarcă cea a lui Dimitrie Gusti, intitulată *Politica culturii şi statul cultural*. Printre altele, Gusti precizează: „Oare în România nu s-ar putea crea şcoli superioare ţărăneşti? După modelul lui Grundtvig, fără însă a imita servil modelul, ci transformându-l într-o şcoală specific românească, adaptată nevoilor specifice ale satului şi ţăranului român, menită a satisface trebuinţele naţionale şi de Stat, ce sunt caracteristice numai societăţii româneşti, de la ţară"[21].

Deşi până şi Gusti aduce în prim plan modelul Grundtvig, în cartea sa, Leon Ţopa subliniază faptul că şcoala superioară sătească sau ţărănească gândită de Institutul Social Român din Bucureşti se îndepărtează simţitor de spiritul celebrului patriot danez. După schiţa de organizare a şcolii superioare săteşti a lui Gusti, Ţopa deduce faptul că aceasta se apropie de una agricolă, tehnică, îndepărtându-se în mod vizibil de ceea ce ar fi trebuit să însemne Universitatea Ţărănească. În acest sens, Ţopa, membru de bază al şcolii cernăuţene, ţine să-şi informeze cititorii: „Comparată cu Universitatea Populară daneză, Şcoala superioară ţărănească, deşi

[17] *Ibidem*.
[18] Cernăuţi, anul VII, nr. 9, 1 mai 1922, p. 151.
[19] Leon Ţopa, *op. cit.*, p. 105.
[20] Traian B[illegible] p. 278.
[21] *Apud* L[illegible]

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

pretinde a fi inspirată de aceasta, se adaptează prea mult nevoilor specifice ale... satului și țăranului român. Desigur că situația României de azi nu este identică cu cea a Danemarcei de la mijlocul secolului XIX, dar puncte de asemănare pot fi stabilite: apatia față de orice inițiativă de sus, lipsa pregătirii politice a țărănimii, lipsa oricărui spirit de întreprindere. Dacă în Danemarca exista o anumită cultură «străină» a păturii de sus, incapabilă să producă o apropiere și o înțelegere fructiferă între intelectuali și popor, în România există o cultură a elitei care promovează intelectualizarea poporului, dezbinarea prin secte, pierderea portului și a datinilor, o cultură care, în cazul cel mai bun, este indiferentă (liberalistă) față de credința religioasă și de sensul istoric al neamului. O mișcare țărănească, o mișcare de adâncime (e vorba de ridicarea socială, culturală și economică a poporului, incolor în viața politică, mizer din punct de vedere economic), o mișcare de-a învinge această situație nu se poate face prin cunoștințe «sătești», printr-o pregătire «practică»! Să nu fim greșit interpretați. Și noi susținem că țăranul nostru are nevoie de cunoștințe agricole. În foarte mare măsură. Dar predarea cunoștințelor agricole reclamă o școlire organizată după toate principiile «de învățământ». Pregătirea agricolă se face în «școli» unde se «învață», lucrând în fermă și pe teren. Ea nu poate fi satisfăcută prin «prelegeri»"[22].

Reprezentanții grupării sociologice cernăuțene erau de părere că, pentru evitarea în viitor a unei rupturi între țărani și intelectuali, pentru crearea unei autentice solidarități care să evite lupta de clasă, era nevoie de o anumită educație în spiritul tradiției și istoriei naționale, de concepere a unui orizont intelectual în proximitatea religiei strămoșești, toate acestea să formeze cultura poporului, prin aceasta urmărindu-se însușirea acelei virtualități capabile să învingă greutățile zilei și „de a face față oricăror constelații economice, politice, naționale"[23]. Așadar, prin aprofundarea unor noțiuni de drept, istorie, religie, științe pozitiviste, coroborate cu o serie de cunoștințe din sfera obiceiurilor, tradițiilor, credințelor țărănești, tinerii din mediul rural, elevii pentru care se dorea înființarea universităților de acest gen, dobândeau, în mediul lor specific, o libertate de acțiune sporită prin forța de a-și reprezenta scopuri lămurite și de a alege, pe baza rațiunii conferite de învățămintele noi, mijloacele cele mai potrivite pentru înfăptuirea scopurilor respective.

„Aceste școli trebuie să se nască din nevoia sufletească a unor intelectuali, înțelegători ai sufletului țărănesc, de a stabili o legătură strânsă între țărani și intelectuali, și din trebuința sufletească a unor țărani de a-și lărgi orizontul cunoștințelor, de a-și da seama de rolul lor în viața națiunii întregi. Aceste două năzuințe trebuie să se întâlnească pentru a da naștere și durată unei Universități Țărănești"[24], completează Leon Țopa, cel care este sigur că: „Ridicarea culturii poporului în sensul de formare integrală a acestuia, în cadrele tradiției va avea repercusiuni și asupra culturii păturii de sus. Precum literatura și arta noastră cultă

[22] Leon Țopa, *op. cit.*, p. 107.
[23] *Ibidem*,
[24] *Ibidem*,

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

au primit un mare avânt prin contactul cu folclorul, astfel şi viaţa socială, politică, în care poporul de jos îşi va putea spune cuvântul (fără exclusivism de clasă) va primi un nou avânt"[25].

Rezumând, putem menţiona că odată cu organizarea unei universităţi ţărăneşti, precum cea propusă de Grupul de la Cernăuţi, se urmărea ridicarea standardului de viaţă morală şi materială în rândurile „poporului de jos", fără a-l educa însă în spiritul luptei de clasă. „Trebuie arătat că şcoala va aduce urmări practice ridicând ţărănimea prin ea însăşi, având oameni care să fie capabili de-a apăra interesele gospodăriei, comunei, judeţului, ale ţărănimii"[26], susţine Leon Ţopa.

Acelaşi sociolog îşi exprimă convingerea că „pilda vie", contactul direct dintre profesor şi elev, dialogul şi înţelegerea reciprocă, o deschidere fără rezerve, autentică, în cadrul desfăşurării prelegerilor din sânul acestor universităţi populare, joacă un rol definitoriu. „Accentul mare în activitatea universităţii populare pentru ţărănimea românească trebuie să cadă asupra vieţii în comun cu elevii. Importanţa educativă a acestui «mijloc» de educaţie a poporului constă în posibilitatea de formare şi ridicare a entuziasmului popular cultural. *În familia spirituală care se încheagă astfel, valorile culturale primesc un conţinut real.* Legate prin atmosfera de comuniune, de apropiere între educatori şi popor, ele devin de o expresie puternică. Manualele, examenele, chiar şi orice lectură, trec pe al doilea plan. Folosirea acestora devine secundară. Trezirea interesului popular pentru o viaţă superioară, morală şi materială, imboldul pentru acţiune în această direcţie poate veni, în primul rând, prin contactul direct, prin nemijlocita apropiere, prin pildă vie", explică Leon Ţopa.

Pentru ca aceste universităţi populare, organizate în funcţie de viziunea Grupului de la Cernăuţi, să nu ia o altă turnură faţă de cea prevăzută, Leon Ţopa scoate în evidenţă că trei obiecte nu pot lipsi din program: „1) Limba şi literatura română, înţelegând prin aceasta «învăţământul» datinilor, folclorului în general şi introducerea în cunoaşterea literaturii culte; 2) Istoria, înţelegând istoria vieţii noastre naţionale din punct de vedere politic, economic, legislativ, cultural; 3) Dreptul – cunoaşterea legilor ţării începând cu constituţia şi terminând cu legile dreptului civil. Mai mult decât predarea învăţământului religios, profesorii Universităţii Populare Ţărăneşti trebuie să fie educatori religioşi, trăind împreună cu elevii viaţa religioasă a bisericii noastre. În jurul celor trei obiecte de mai sus, se grupează geografia politică a României şi a ţărilor învecinate, capitole de economie politică, cooperaţie, multă cântare, exerciţii fizice. După medii, şi la dorinţa elevilor, se vor face lucrări practice agricole pentru a nu prejudicia echilibrul sufletesc al ţăranului şi a nu-l scoate din preocuparea de toate zilele"[27].

În încheierea studiului său, Leon Ţopa este încredinţat de faptul că pregătirea socială din aceste şcoli, departe de a fi ceea ce se numeşte învăţământ teoretic,

[25] *Ibidem.*
[26] *Ibidem,*
[27] *Ibidem,*

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)

speculativ, va trezi sentimente nobile de mândrie națională, de elan colectiv, de plăcere pentru munca organizată. „Dirijată astfel, educația poporului nu este o acțiune de schimbare a vieții rustice, naționale, ci numai un îndemn de formare tot mai desăvârșită a culturii poporului. Cultura poporului există. Sensul educației poporului nu este decât de a-i prilejui un maxim de dezvoltare și de armonizare cu cultura elitei și a celorlalte clase sociale, prin trezirea conștiinței naționale, cetățenești", iterează Leon Țopa, un observator fin al vieții sociale de la noi, un retor mai puțin patetic decât unii dintre congenerii săi, un intelectual care punea accent pe limpiditatea, coerența și temeinicia ideii, în dauna unei elocvențe sofistice prin care putea puncta doar la impresia estetică. Oricum, tonul lui Leon Țopa, în raport cu zgomotul de fond, care exista în spațiul public autohton al dezbaterii intelectuale din acea perioadă, era unul ceva mai moderat, dacă nu chiar moderat în sensul deplin al cuvântului.

La aproape opt decenii de la aplicarea proiectului bucovinean de educare a poporului, contribuția grupului cernăuțean, la care ne-am referit, credem că nu poate să treacă neobservată în sociologia românească, cu atât mai mult cu cât „«modelul» sociologiei românești interbelice rămâne mereu actual"[28].

[28] Leon Ț

BDD-A32612 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:15 UTC)